

Az első igehirdetés és a kérügma az Evangelii gaudium szerint

Prof. Ubaldo Montisci
Università Pontificia Salesiana, Roma

Bevezető

Mindenekelőtt szeretném belehelyezni az előadásomat a szimpózium egészébe. Az előző előadások kiváló megfontolásokat nyújtottak:

- a latin-amerikai kultúra helyzetéről, mely magyarázatot ad Ferenc pápa gondolkodásának és érzékenységének struktúrájára;
- az apostoli buzdítás tartalmáról, és arról, hogy milyen értéket képvisel korunk számára;
- a dokumentum *vezérfonaláról*: a meghívásról, hogy induljunk el az evangelizáció új szakaszán, amelyet a megfeszített és feltámadt Úrral való találkozás öröme hat át.

Az a felkérés érkezett felém, hogy kifejezetten egy sajátos témáról beszéljek: *Az első igehirdetés és a kérügma az Evangelii gaudium szerint*. Ennek kapcsán a következő szempontokat szeretném kifejteni:

- Felidézem, hogy az apostoli buzdításoknak milyen értéke van a hívő ember életében.
- Rávilágítok a téma jelentőségére a dokumentum egészében.
- Kiemelem a pápa gondolatának újdonságát az első igehirdetéssel és a *kérügmával* kapcsolatban.

1. Elöljáróban a dokumentum műfajáról

Úgy gondolom, hogy az Evangelii gaudium (EG) olvasása közben szem előtt kell tartanunk néhány olyan tényezőt, melyek keretet adhatnak a szövegnek és felbecsülik annak horderejét:

- Az *apostoli buzdítások* általában nem tesznek tanbeli kijelentéseket, hanem inkább *lelkipásztori célzatúak*: lényeges kérdésekre világítanak rá, de anélkül, hogy azonnali végleges következtetésekre jutnának. Ez a buzdítás is csupán tartalmakat kínál fel a helyi egyházak és szakértők átgondolása számára. (EG 16)
- A szöveg Jorge Mario Bergoglio megfontolásának érett termése, amelyet jó ideje folytat, és amely szervesen kifejezi korunk evangelizációjával és az Egyház küldetésével kapcsolatos látásmódját. Az *kifejezett „személyre szabottság”* újdonságot és frissességet kölcsönöz a dokumentumnak, de legyen az bármennyire is tekintélyes, a megfontolás behatárolt távlatáról is árulkodik.
- Ténylegesen a jelen pápaság *programszerű dokumentumáról* van itt szó. A pápa világosan megállapítja: „Szeretnék [...] irányt mutatni az egyház útjának a következő évekre” (EG 1). Tehát, a szöveg „*iránytűként*” szolgál, hogy utat mutasson a keresztény közösségeknek és iránymutatásait nem lehet elhanyagolni vagy könnyedén figyelmen kívül hagyni.

2. A téma jelentősége a dokumentum egészében

Először is meg kell említenünk, hogy a szöveg címe: „*Evangelii gaudium* apostoli buzdítás az evangélium hirdetéséről a mai világban.” Tehát a hírüladás, az igehirdetés *az egész dokumentum témája*, bár fő hangsúlyát a harmadik fejezetben találjuk „Az evangélium hirdetése” címmel (EG 111–175).

Konkrétan az *első igehirdetés* kifejezés 5 alkalommal fordul elő benne (EG 160, 163, 177–178), a *kérügma* pedig 9-szer (a III. fejezet IV. részében és ugyanannak a fejezetnek az egyik paragrafusában; EG 163–165; a IV. fejezet I. részének címében; EG 177).

3. A *kérügma* és az *első igehirdetés* identitása és szerepe a pápa tanításában

Tegyük fel a kérdést: Milyen szerepet játszik tehát missziós szempontból a *kérügma* és az úgynevezett *első igehirdetés* az egyház megújulásához vezető lelkipásztori megtérés útján?

Az *Evangelii gaudiummal* Ferenc pápa pontifikátusa további döntő felgyorsulást nyújtott missziós szempontból az Egyház lelkipásztori munkájában. A kívánt megtérő lelkipásztorkodásnak az Egyház minden struktúráját át kell hatnia (vö. EG 25–33), és ennek a megtérésnek a középpontjában az *első igehirdetés kiváltságos lehetősége* áll: minden férfinak és nőnek – és köztük a legszegényebbeknek is – joga van hallani az Örömhír továbbadását (vö. EG 14, 23, 48).

De mit jelent az *első igehirdetés* és mindenekelőtt *mi a pápa álláspontja* ezzel kapcsolatban?

Mint tudjuk, a mai értelemben vett *első igehirdetés* kérdése új keletű probléma, amely a katekéták műhelyében született. A *kereszténység kezdetekor* ugyanis az *első igehirdetés* egyszerű, de lelkes „gyakorlata” élt, és ez abban állt, hogy hangosan, szabadon és ingyen, tehát a megtérés elvárása nélkül hirdették Jézus Krisztus eseményének örömteli hírét.

Napjainkban az *első igehirdetés* több fő módját tarthatjuk szem előtt:

- mint az egyházra vonatkozó javaslatok stílusát,
- mint a lelkipásztori munka közvetett „dimenzióját”,
- és mint konkrét evangelizációs „gyakorlatot”.

Az *Evangelii gaudiumban* a pápa az *első igehirdetésre szinte kizárólag, mint stílusra* tér ki, tehát azoknak a „magatartásformáknak az összességére, amelyet az Egyház a fronthelyzetekben, a megszokott körökön kívüli valóságokkal, személyekkel és helyzetekkel való találkozása során gyakorol,” és amelyet különösképpen ápolni kell, azért is, mert akaratlanul is azt a képet és azt az „*első igehirdetést*” képviseli, amelyet a világ érzékel.

A pápa az *első igehirdetés fogalmát a kérügma klasszikus fogalmához vezeti vissza*. Az *Evangelii gaudium* 164. cikkelyében e két fogalom szorosan összefonódik: „[...] az *első igehirdetés* vagy *kérügma*.” A *kerügma* – más néven keresztény *igehirdetés* – pontos tartalommal és különleges hatékonysággal bír az Újszövetségben.

Hangsúlyt kap az *első igehirdetés alapvető szerepe a keresztény közösség életében*: az *első igehirdetésnek „központi szerepe van az evangelizáló tevékenységben és minden Egyházat megújító szándékban”* (EG 164). Az evangélium hirdetése az egyházra váró örökös feladat, mert nem történhet igazi evangelizáció annak kifejezett hirdetése nélkül, hogy Jézus az Úr, és ez az *elkötelezettség minden más tevékenységgel szemben elsőbbséget élvez* (vö. EG 110).

Az *első igehirdetés meghatározó, mint a keresztény tapasztalat kezdete és mint állandó alapja*; a pápa világosan kifejezi, hogy a hírüladás nem csak kronológiai értelemben „első” (πρῶτος), hanem alapító, fő üzenet (ἀρχή) is.¹ Így az *első igehirdetés természetesen kiárad a nevelésre és a katekézisre*, mert „át kell adnia a helyet a képzés és az érlelődés folyamatának” (EG 160). Soha nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy „az egész keresztény képzés elsősorban a *kérügma* elmélyítése.”²

¹ Vö. EG 164–165. Ismertek a pápa szavai: „Amikor azt mondjuk, hogy ez a hirdetés »az első«, az nem azt jelenti, hogy a kezdetnél ott van, azután elfelejtjük, vagy más, azokat felülmúló tartalmakkal helyettesítjük. Minőségi értelemben véve első, mert ez a *fő üzenet*, melyet különféle módokon újra és újra meg kell hallgatni, s amelyet újra és újra kell hirdetni a katekézis során ilyen vagy olyan formában, minden fázisában és pillanatában” (EG 164). Ugyanezt fejezi ki az AL 58. cikkelyében.

² EG 165. Majd a pápa így folytatja: „Nem szabad azt gondolnunk, hogy a katekézisben el lehet hagyni a *kérügmat* egy olyan képzés javára, melyről feltételeznénk, hogy »szilárdabb«. Semmi sem szilárdabb, mélyebb, biztosabb, egységesebb és bölcsőbb, mint ez a hirdetés.”

4. Az első igehirdetés célja

Ami az első igehirdetés céljait illeti, általánosan elfogadott, hogy az evangelizációs folyamatnak ez a pillanata az *Isten keresését*, a hozzá való megtérést és a *Jézus Krisztusba vetett hitet*, vagyis az evangélium szerinti életet hivatott elősegíteni.³

Ebben a konkrét kérdésben *újszerű az álláspontja a pápának*.

Ez akkor válik nyilvánvalóvá, ha összehasonlítjuk az *Evangelii nuntiandi* és az *Evangelii gaudium* szempontjait:

- VI. Pál pápa, aki európai és értelmiségi volt, a hit és a kultúra szakadásában vélte felfedezni korának csapását, és az igehirdetésnek tulajdonította azt a drámai feladatot, hogy „felrázza a lelki ismereteket” kora embereinek személyes és kollektív megtérése érdekében.⁴
- Ferenc pápa, aki latin-amerikai és lelkipásztor, az individualista szomorúságot látja a mai világ nagy kockázatának, az embert a gyengeség, az elszigeteltség, az értelmetlenség, a szomorúság egzisztenciális állapotában ragadja meg, és különösképp hangsúlyozza az igehirdetés örömteli jellegét,⁵ annak „édes és vigasztaló” voltát (EG 10).

A tanúságtétel középpontjában annak az odaadásnak kell állnia, hogy a *gondoskodó és irgalmas Isten Örömhírével találkozzanak az emberek*.

5. Az első igehirdetés tartalma

Amikor meg kell határozni az első igehirdetés tartalmát, a pápa az *apostoli kérésmára hivatkozik*: az igehirdetés „középpontja és lényege mindig ugyanaz: Isten, aki a meghalt és feltámadott Krisztusban kinyilvánította mérhetetlen szeretetét” (EG 11); „[...] mindig emlékeztetve az alapvető üzenetre: Isten személyes szeretetére, aki emberré lett, önmagát adta értünk, s mert él, felkínálja üdvösségét és barátságát” (EG 128).

A pápa anélkül, hogy elméleti kérdésekbe bocsátkozna a kérésgma pontos tartalmával kapcsolatban, a legáltalánosabb hivatkozási pontokat kínálja fel:

- Egyrészt azt mondja, hogy *„nem szabad megcsonkítani az evangéliumi üzenet épségét”* (EG 39); de főként annak *sürgető szükségét hangsúlyozza, hogy legyünk lényegre törőek*: a hírüladás a lényegre koncentráljon, arra, „ami a legszebb, a legnagyobb, a legvonzóbb és egyben a legszükségesebb is. A célkitűzés egyszerűsödik, anélkül hogy elveszítené ezt a mélységet és igazságot, és így válik meggyőzőbbé és sugárzóbbá” (EG 35).
- A pápa emlékeztet a *megtestesülés princípiumára*: a kérésgma ugyanis, mint az Újszövetség mindegyik története, szorosan kapcsolódik egy kulturális környezethez, amely alátámasztja és magyarázatot ad neki; ugyanígy az első igehirdetés minden megfogalmazása egy meghatározott történelmi-teológiai kontextusban történik. Ferenc pápa ezt nagyon jól szem előtt tartja, amikor azt írja, hogy Isten népe „egy sokféle arculatú nép” (vö. EG 115-118), és „nem felelne meg a megtestesülés logikájának, ha egy egykultúrájú és egyhangú kereszténységben gondolkodnánk” (EG 117).
- Ferenc pápa *nagyobb szabadságra* szólít fel az olyan *formulák és szokások elhagyását illetően*, amelyeknek nincs evangéliumi alapjuk, hanem a történelem folyásába belegyökerezett kulturális érzékenységeknek köszönhetőek, és rámutat, hogy ez lehet az egyik kritériuma az Egyház és az igehirdetés reformjának (vö. EG 43).

³ Vö. Gevaert 68. Ezt a perspektívát előnyösebbnek tartjuk azokkal szemben, amelyek az első igehirdetésnek egy „enyhébb” célját fogadják el, és azt pusztán az „elgondolkodásra” korlátozzák: Fossion 49.

⁴ Az EN 19. cikkelyében VI. Pál pápa azt mondja: „az evangélium erejével el akarjuk érni, mintegy fel akarjuk forgatni az emberek általános értékítéletét, érdeklődési körét, gondolkodásmódját, eszméiket és eszményeiket, amennyiben ellentétben állnak Isten szavával és üdvözítő tervével.”

⁵ „Az evangélium öröme betölti azok szívét és egész életét, akik találkoznak Jézussal. Akik engedik, hogy üdvöztse őket, azok megszabadulnak a bűntől, a szomorúságtól, a belső ürességtől és az elszigetelődéstől. Jézus Krisztussal mindig megszületik és újjászületik az öröm.” EG 1. Vö. LF 7; AL 200.

- Egy másik szempont, amit ki kell emelni a maga újdonságában, legalább amiatt, hogy kitartóan vissza-visszatér a dokumentumban, az az *első igehirdetés és az emberi haladásért érzett felelősség közötti összefüggés* felelevenítése. Azt mondja a pápa, hogy a szegények és a béke két olyan téma, amelyek „meghatározzák az emberiség jövőjét” (EG 185); de elsősorban „a legszegényebbekkel való törődés nélkül »az evangélium hirdetése – mely a szeretet cselekedetei között a legelső – érthetlenné válik vagy belefullad a [...] szavak árjába«” (EG 199). A pápa „megtestesült” igehirdetést kér, amely az örömteli, irgalmas és hitelesen párbeszédese „gyakorlatban” válik konkréttá.

6. A megvalósítás feltételei

Ahogy az elején mondtuk, az *apostoli buzdításban* a pápa nem doktrinális szempontokat kínál fel, hanem azokra a *konkrét feltételekre* tér ki, amelyek elősegíthetik az igehirdetés hatékonyságát. Szeretném most kiemelni az első igehirdetés címzettjeire, hírnökeire, helyszíneire, nyelvezetére és módszereire vonatkozó főbb iránymutatásokat.

6.1 A hírüladás címzettjei

Ferenc pápának az első igehirdetés címzettjeire utaló gondolata ebben a megállapításában *foglalható össze*: „Mindenkinek joga van megkapni az evangéliumot”⁶ (EG 14).

Ez a mondat, mely az Evangelii gaudium számos más szakaszában is visszhangra talál, egyrésztől megerősíti, hogy ki kell tágítani az első igehirdetés címzettjeinek körét – ez nem ismer földrajzi, kulturális, vallási vagy életminőségbeli⁷ kizárást, bár hangsúlyozza, hogy a missziós tevékenység ma is a legnagyobb kihívást jelenti az Egyház számára, és ez az Egyház minden művének a paradigmája (EG 15) –, másrészt egyfajta hierarchiát javasol: a szegények „az evangélium kiváltságos címzettjei” (EG 48). Egy másik dokumentumban, az *Amoris laetitia* kezdetű apostoli buzdításban még hozzáteszi, hogy a *családok* az első igehirdetés rendes címzettjei: „A családok előtt és a családok körében mindig újra meg kell szólaltatni az első igehirdetést” (AL 58).

Ha valaki a „keresés”, a várakozás állapotában van, az már megteremti a feltételeket, hogy nyitottá váljon a hírüladásra: minden szívben felismerhető Isten lelkének működő jelenléte (EG 265).

6.2 A hírnökök

A pápa több helyen is hangsúlyozza az *isteni kegyelem elsőbbségének elvét*, melynek „fáklyának kell lennie, amely állandóan megvilágítja az evangelizációra vonatkozó töprengéseinket” (EG 112), és arra hív, hogy „szemlélődő tekintetet” érleljünk magunkban, amely nem mesterségesen hozza létre, hanem felfedezi és feltárja Isten tevékeny jelenlétét a történelemben (EG 71, 264). A hírnököknek „Lélekkel evangelizálóknak” kell lenniük, olyan embereknek, „akik félelem nélkül tárulnak ki a Szentlélek tevékenysége előtt” (EG 259).

Ezt a távlatot akkor is szem előtt kell tartani, amikor a lelkipásztori munkatársakról beszélünk. Így Jézus „az örömhír első és legnagyobb hírnöke” (EG 12, 209).

A hírüladásért a keresztény közösség a felelős: minden megkeresztelt,⁸ „akármilyen egyházi funkciója vagy hitismeretekben való jártassága legyen is, az evangelizáció aktív alanya” (EG 120). Ferenc pápa misszionárius tanítványnak minősít minden megkereszteltet, aki evangelizál (EG 119–121).

Ferenc pápa különös hangsúlyt fektet arra, hogy a lelkipásztori munkatársak és a hírüladás címzettjei között *kölcsönös kapcsolat valósul meg* (EG 121), mely arra vezet, hogy lemondjunk az

⁶ EG 14.

⁷ „Lépjünk ki! Lépjünk ki, hogy mindenkinek felkínáljuk Jézus Krisztus életét” (EG 49). „Ez az üdvösség, melyet Isten valósít meg, s melyet az Egyház örömmel hirdet, mindenkié” (EG 113). „A kérügma válaszol minden emberi szívben jelen lévő, végtelenre irányuló vágyra” (EG 165).

⁸ „Mi valamennyien meghívást kaptunk erre az új missziós »kilépésre«” (EG 20).

egyirányú evangelizáló küldetésünkről, és mindenkire úgy tekintünk pozitív módon, mint az üd-
vösség eseményének tényleges főszereplőjére.

6.3 A hírüladás helyei

Az első igehirdetés konkrét lehetőségei sokrétűek, azért is, mert az „első igehirdetés helye” „nem elsősorban és nem is annyira földrajzi, hanem tapasztalati, és ezzel együtt konkrét és kapcsolati hely, ahol az evangéliumot lehet hirdetni, hallgatni és megtapasztalni.” Az élet minden helyzete „gondviselésszerű” az örömhír hirdetésére: „életszerű, hogy az Egyház ma kilépjen hirdetni az evangéliumot mindenkinek, mindenütt, minden alkalommal, halogatás, ellenkezés és félelem nélkül” (EG 23), mert „el kell jutni oda, ahol az új elméletek és paradigmák keletkeznek, Jézus szavával el kell érni a városok lelkének legmélyebb magjáig” (EG 74).

Pontifikátusa kezdete óta Ferenc pápa szívesen említi a legjelentősebb helyek között a földrajzi és egzisztenciális értelemben vett *perifériákat*. Ezek a több mint fizikai helyek – ahogy ő maga is többször kifejtette –, a történelem nagy változásai mögött álló hermeneutikai szempontot alkotják: „ez egy hermeneutikai kérdés: csak akkor értjük meg a valóságot, ha a perifériáról nézzük, és nem akkor, ha tekintetünket egy mindentől egyenlő távolságra lévő központba helyezzük.”

6.4 A hírüladás nyelvezete

A nyelvezetre vonatkozóan Ferenc néhány olyan meglátást javasol, amelyek a személyes látásmódjáról árulkodnak.

Először is hangsúlyozza, hogy még a kommunikáció módját is missziós olvasatban kell újra gondolni (EG 27).

Az első igehirdetés során használt nyelvezetnek dupla gondosságot kell tanúsítania: úgy kell kifejeznie az igazságokat, hogy elismerést nyerjen azok örök újszerűsége; gondot kell fordítani kifejezőmódjaira azok felé, akik hatalmas és gyors kulturális változásokat tapasztalnak meg.

A hírnököknek tisztában kell lenniük azzal, hogy a mai új kultúrák által a keresztény gyakran „más nyelvezetet, szimbólumokat, üzeneteket és mintákat kap, amelyek az élet – a Jézus evangéliumával gyakran ellentétes – új irányait kínálják” (EG 73).

Ferenc pápa ezzel a helyzettel szembesülve, anélkül hogy elcsüggedne, rámutat néhány megoldási irányvonalra: a nyelvezetet, ahhoz, hogy hatékony legyen, mindenekelőtt inkulturálni kell (EG 45); aztán türelemre: figyelmes meghallgatás és aktív erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy megtanuljunk mindenki számára érthető nyelvezetet használni, különösen a fiatalok világának nyelvezetét (vö. EG 158); továbbá kreativitásra van szükség (EG 167); itt a pápa például a szépség útját javasolja. De mindenekelőtt a tanúságtétel globális nyelvezete bír hatékonysággal: „Tanúságtételek megszakíthatatlan láncolatán át érkezik el hozzánk Jézus arca” (LF 38).

6.5 A hírüladás módszerei

Az egész pontifikátust inspiráló meggyőződések között kettő különösen is kiemelkedik: az egyik az a gondolat, hogy az Egyház reformja csak akkor lesz elérhető, ha kilép önmagából (vö. EG 20–24, 49); a másik az a bizonyosság, hogy a Feltámadott Lelkének jelenléte működik a történelemben (vö. EG 275–280).

Az első igehirdetés elsősorban az informális kapcsolatban, „személytől személyig” (EG 127) történik.

A folyamat első lépése nem az örömhír azonnali hirdetése, hanem a minden emberrel való *közeliség* és a *meghallgatásra* való hajlandóság fenntartására törekvés: „Szükséges, hogy gyakorlatra tegyünk szert a meghallgatás művészetében, ami több mint a puszta meghallgatás. A másikkal való kommunikációban az első a szív ama képessége, amely lehetővé teszi a közelséget, ami nélkül nincs igazi lelki találkozás” (EG 171). Ez életre kelti a személyes *párbeszédet* (EG 128).

Befejezés

Minden megkereszteltnek folytonosan készen kell állnia az első igehirdetésre, amit lelkesedéssel, kreativitással valósít meg a mindennapi életben: „Tanítványnak lenni állandó készséget jelent arra, hogy elvigyük másokhoz Jézus szeretetét, és ez spontán módon bárhol megtörténhet, utcán, tereken, munka közben, egy úton” (EG 127). Ez nagy kihívás, de – ahogy Ferenc pápa emlékeztet bennünket – „a kihívások arra szolgálnak, hogy leküzdjük őket. Legyünk realisták, de ne veszítsük el a vidámságot, a bátorságot és a reményteljes odaadást! Ne engedjük, hogy elragadják tőlünk a missziós erőt!” (EG 109).

Irodalomjegyzék

Ferenc pápa. (2013). *Lumen fidei*. Szent István Társulat.

Ferenc pápa. (2014). *Evangelii gaudium*. Szent István Társulat.

Ferenc pápa. (2016). *Amoris laetitia*. Szent István Társulat.

Fossion A. (2008). Evangelizzare in modo evangelico. Piccola grammatica spirituale per una pastorale d’accompagnamento (d’engrendrement). *Notiziario dell’Ufficio Catechistico Nazionale*, 37(3), 38–53.

Gevaert J. (1990). *Prima evangelizzazione Condividi*. Editrice Elledici.